

максимално оползотворени пълноценно и разностранно чуждестранните извори за Българското възраждане и специално за емиграцията. Наличните микрофилми от чужди архиви и документалните издания на учени от други страни представляват солидна основа за такива изследвания, но при издирването им са останали и немалко празнини, което предполага и налага допълнителни проучвания на чуждестранната документация.

В своята цялост чуждестранната документация потвърждава и обогатява информацията от домашните извори, както по конкретни въпроси в един много продължителен период, така и за общия ход на възрожденските процеси в тяхното развитие, и то във всички области на живота и разностранните прояви на българите. През погледа на високо образовани, опитни в политиката и идващи от напредналите европейски страни дипломати техните наблюдения за България и емиграцията в съседните страни носят по-различен облик от самопреценките на българите. Обективно, нерядко и в директни заключения на консули, посланици, специални пратеници и тайни агенти може да бъде констатиран и разбран в детайли видимият напредък на българското общество в и вън от страната, най-вече еволюцията на освободителните борби на народа, формирането и конкретизацията на националните исторически задачи и на политическата идеология за тяхната реализация. Това може да се проследи отчетливо, като сравним документацията в различно време от началото на XIX в., и главно от 40-те години нататък, до Априлското въстание и Руско-турската война. Разбира се, прогресът на идеите, консолидацията на националните сили, готовността за борба, интензивността на революционните акции и постепенното все по-широко участие в тях, могат да бъдат установени само след многобройни конкретни проучвания за отделни моменти, лица, връзки и т.н.

* * *

Чуждестранните и домашните документи и съдържащата се в тях информация, както и изследванията, въз основа на тях, очертават темата за българската емиграция и другите международни измерения на Възраждането като една колкото важна и перспективна, толкова и комплицирана за осъществяване научна задача. Това подсказва, че подобно и на други проблеми и теми от възрожденската история, става наложително да бъде обмислена и начертана програма за колективно и целенасочено проучване на българската емиграция, нейния живот, дейност и роля в българското освободително движение през XVIII - XIX век. Конкретните резултати от изследванията на сътрудниците в музеите в страната и на специалистите от академичните институции доказаха на нашата конференция в Сливен колко ползотворна може да бъде такава предварително очертана изследователска работа.